

FIGYELŐ

Mezőgazdasági szakkönyvtáraink helyzete. Könyvtárügyi feladataink legkevésbé kidolgozott területe a szakkönyvtárak problémaköre. Nem annyira a könyvtártechnika kérdéseiben — hiszen ezek itt is majdnem azonosak más könyvtár-típusokéval —, hanem inkább elméleti vonatkozásaiban. A külföldi szakirodalom is egyre behatóbban foglalkozik a szakkönyvtárak feladatainak módszertanával. A szakkönyvtárak fejlődése eljutott arra a fokra, hogy ki kell dolgoznunk feladatuk és munkájuk speciális elméletét, és össze kell foglalnunk ennek gyakorlati vetületét. Ez a munka már megindult, és túljutva a csírázás stádiumán, érőben van. Külön terület itt a mezőgazdasági szakkönyvtárak élete, feladatai, eszközei, módszerei és munkája.

Semmi sem nőhet fel életképesen gyökerek, előzmények, mezőgazdasági szak-kifejezéssel élve talajelőkészítés és vetés nélkül, nem hiábavaló tehát visszapillantnunk egy kissé mezőgazdasági szakkönyvtáraink múltbeli életére. Van-e egyáltalában történetük, voltak-e elődei? S ha igen, milyenek?

Magyarországon a mezőgazdasági szakkönyvtárak csíráit már 100 évnél régebben megtaláljuk a gazdasági tanintézetek és egyesületek könyvtáraiban. Legelső volt **TESSEDIK Sámuel** 1780-ban alapított gazdasági iskolájának a könyvtára. **TESSEDIK** önéletrajzában olvashatjuk, hogy teológiai könyvtárán kívül az iskola számára is külön könyvtárat rendezett be. Megtakarított aranyain, összesen 2000 forintért, 733 könyvet vásárolt az iskolának. Mégpedig: 163 gazdasági, 19 technológiai, 61 statisztikai, 35 természet-tani és természetrajzi, 147 neveléstani, 75 bölcsészeti és erkölcsi, 39 életrendi, 32 esztétikai művet, 36 föld- és útleírást, életrajzot, 12 szótárat és 105 vegyes tárgyú munkát.¹ Ezenkívül néhány ajándékozótól is kaptak körülbelül 80—90 kötetnyi német nyelvű szakkönyvet. Tizenkét évvel az iskola megszüntetése után, 1818-ban, **TESSEDIK** felajánlotta a könyvtárat **FESTETICH**nek a Georgikon számára, azzal a kikötéssel, hogy ha nincs rá szüksége, továbbítsa Magyaróvárra a főhercegi tanodának. **FESTETICH** nem tartott rá igényt.² Mi lett a könyvek sorsa, nem tudjuk, adatunk nincs róla, hogy Óvárra eljuttattak volna, és az ottani állomány sem vall erre. **FESTETICH** szándékozott ugyan iskolai könyvtárat felállítani, rendeletet is adott ki rá, de a megvalósításban halála megakadályozta.

A ma is meglevő mezőgazdasági szakkönyvtáraink között legrégebb az **Állatorvosi Főiskoláé**. Alapítási éve 1787. Könyvállománya 1885-ben 1653 kötet volt. Mindjárt utána következik az 1818-ban megalapított magyaróvári gazdasági tanintézet könyvtára, amely már 1848-ban nyomtatott katalógust adott ki.³ Könyvállománya 1885-ben

¹ *Tessedik Sámuel a falugondozás és szakoktatás úttörője önéletrajza, 1742—1820.* Sajtó alá rendezte **BODOR Antal**. Bp. 1935. 12. l.

² **WALLESHAUSEN** Gyula levéltári kutatásai szerint.

³ *Verzeichnis der Bücher bei der erzherzoglichen landwirtschaftlichen Bildungsanstalt in Ungarisch-Altenburg.* Aufgenommen zu Ende des Jahres 1848. Ungarisch-Altenburg, 1849, Czéh Dr. 31. l.

5865 kötet volt. A tanintézeteken és főiskolákon kívül 5 földművesiskolának és 5 vincellérképezdének a könyvtáráról vannak ebből a korból pontos adataink.⁴ Az utóbbiak közül a budapesti vincellérképezde könyvtárát (alapítási éve 1860) a mai Kertészeti és Szőlészeti Főiskola könyvtára ősenek tekinthetjük.

Különösen vidéken fontos szerepük volt a gazdasági egyesületek könyvtárainak. Ezeknek a hasznosítási köre már jóval bővebbre tágult a szakoktatási könyvtárakénál. 1885-ig kb. 15 ilyen könyvtárat tarthatunk számon. Legrégibb volt közöttük az Orsz. Magyar Gazdasági Egylet könyvtára; félév múlva követte példáját az Erdélyi Gazdasági Egylet. Most már sorra alakultak kisebb nagyobb könyvtárak a megyei gazdasági egyletekben is.

Az egyesületi könyvtárak állománya természetesen jóval kisebb volt a tanintézetieknél. Sorsuk mindig attól függött, mennyire volt a szakkönyv és terjesztése szívügye a könyvtárt kezelő egyesületi titkárnak. Jó példa erre a Békés megyei Gazdasági Egylet könyvtárának a fejlődése. Amíg titkára — az 1870-es években — a magyar búzanemesítés egyik úttörőjeként számontartott МОКРЫ Sámuel volt, az akkori viszonyokhoz mérten ugrásszerűen fejlődött. 1872-ben könyvállománya 23 magyar és 11 német nyelvű munka volt.⁵ 1876-ban 79 magyar és 18 német könyvet forgathattak az egyesület tagjai. Az 1876. december 24-én tartott igazgatói választmányi gyűlés jegyzőkönyve már némi könyvtári szemléletről is tanuskodik. Határozatként kimondják, hogy „A könyvtár megvizsgálásával, catalogus készítésével és a könyvtár kezelésére vonatkozó javaslatnak beterjesztésével egy Bartóky L., Stark A. és Wilim J. tagokból álló küldöttség bízatik meg, s az igazgatóság utasítatik, hogy a füzet alakú értékes könyveket köttesse be, és a könyvtár catalogusát a vidéki gazdaközönség számára a legközelebbi értesítő végén, a csabaiak számára pedig egy, a könyvszekrény ajtajára függesztett rámás táblán közhírré tegye.”⁶

Az 1890-es években több nyomtatásban megjelent katalógusról is beszámolhatunk. Előbb az OMGE (Országos Magyar Gazdasági Egylet) adott ki ilyen jegyzéket, követte rövidesen — 1894-ben — az óvári gazdasági akadémia. A *magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia könyvtári jegyzéke* című 200 lapos kiadványt CSERHÁTI Sándor állította össze. A kiadványt ismertető egyik cikk megjegyzi: „Sajnos nálunk Magyarországon, ahol a gazdasággal foglalkozók az ország legfontosabb társadalmi rétegét képezik, a gazdasági irodalmat teljességében felölelő és ezeknek megfelelően elrendezett szakkönyvtár úgyszólván alig létezik”.⁷ Megvolt tehát a szakkönyvtár iránti igény, sőt indokoltnak látták a sajtóban is véleményt mondani a helyzetről.

1902-ben tíz szakoktatási intézményben, a Mezőgazdasági Múzeumban, a Földművelésügyi Minisztériumban és 18 egyesület keretében találunk speciális rendeltetésű szakkönyvtárat. Ezek 3 kivételével mind vidéki városokban voltak. Bár szorosan véve egyikök sem nyilvános, közforgalmú könyvtár, mert elvileg csak a fenntartó intézmény, illetve egyesület tagjai használhatták, de különösen vidéken, közvetett módon mások kezébe is minden nagyobb akadály nélkül eljuthattak a könyvek. Legnagyobb könyvállománya volt ebben az időben az OMGE könyvtárának (13 390 kötet), az óvári akadémiaé (11 984 kötet) és a keszthelyi tanintézetnek (11 223 kötet). A Földművelésügyi Minisztérium könyvtárának az állománya már akkor megközelítette a 30 ezret. Ez az utóbbi volt valamennyi könyvtár között a legzártabb, állománya a legkevésbé forgott közkézen. Mindegyik könyvtárnak volt megfelelő helyisége, ebből a szempontból jobb

⁴ *Magyarország köz- és magánkönyvtárai*. Szerk. GyÖRGEY Aladár. Bp. 1885.

⁵ *Békés megyei Gazdasági Egylet 1871/72-iki Értesítője*. 1. füzet.

⁶ *Békés megyei Gazdasági Egylet 1876. évi Értesítője*.

⁷ *Közletelek*. 1894. 1727. 1.

volt a helyzetük, mint a mai szakkönyvtáraknak. Egységes könyvtárkezelési mód-szerek természetesen még nem voltak, nem is lehettek, a könyvtárak kezelői azonban igyekeztek saját elgondolásuk és rendszerérzékük szerint pontosan ellátni munkájukat. Katalógust ilyen vagy amolyan formában mindenütt vezettek.

1938-ig csak annyi változás történt, hogy több vidéki egyesület könyvtára megszűnt, beolvadt más helyi könyvtárba. Erről az évről összesen 23 szakkönyvtárat tudunk felsorolni, köztük 12 kutatóintézetet is. Legrégibbi kutatóintézeti könyvtár volt a magyaróvári gépkísérleti állomásé, létesült 1863-ban. Könyvvállománya 1938-ban 300 kötet.

A szakkönyvtárak 100 év óta egy síkon mozgó életében új hajtás kibomlásának, új könyvtártípus kialakulásának vetette el a magvát 1948-ban a Mezőgazdasági Dokumentációs Központ létesítése és egyesítése 1951-ben az előző évben létrehozott Országos Mezőgazdasági Könyvtárral. Ez az intézkedés nemcsak azért volt jelentős, mert új, a tudomány és gyakorlat korszerű igényeihez alkalmazkodó tartalommal töltötte meg a könyvtár fogalmának eddig megszokott kereteit, hanem megteremtette vele egy-szersmind a további fejlődés alapját, és a továbbiakban lehetővé tette a szakkönyvtárak központi összefogását.

Gyökeres változást jelent, úgyszólván határkövet állít a fejlődésben az 1956. évi minisztertanácsi rendelet, amely létrehozta a könyvtári hálózatokat, és ezzel módot adott egy újabb szakasz megindulására. Az azonos rendeltetésű könyvtárak, amelyek eddig csupán egy-egy szakintézmény elszigetelt könyvtárai voltak, most a feladatok és érdekek hasonlósága, egyezése alapján szervezett egységbe tömörültek, ezáltal konkrétabb körvonalakban formálódik ki életük kerete, tartalma és problémáik kibontakozása közüggé válik, így fejlődésüknek is biztosabb az alapja, nagyobb a lehetősége.

Mezőgazdasági szakkönyvtárainknak ma 4 típusa alakult ki. Sajátos jellemvonásaik szerint külön típust jelent az OMgK, más és más típusba tartoznak a kutatóintézetek és a felsőoktatási intézmények könyvtárai és ismét teljesen másba a termelőüzemeké.

Az egyes típusok tömörített jellemképét a következőkben rajzolhatjuk meg.

1. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ új típusú, országos jellegű, nyilvános tudományos szakkönyvtár, amelynek feladatköréhez tartozik egyrészt a teljes magyar és a legnagyobb számú új külföldi szakirodalom gyűjtése, másrészt ennek a szakirodalomnak a tudományos értékelésen alapuló feltárása. A kettős feladat betöltéséhez a könyvtárnak sajátos, új módszereket kellett kidolgoznia. (Az OMgK munkájának részletesebb vizsgálata és ismertetése nem fér ennek a cikknek a keretébe, ez külön tanulmány tárgya.)

2. A kutatóintézeti szakkönyvtárak gyűjtőköre és hasznosítása korlátozott, szorosán hozzákapcsolódnak az intézet speciális kutatási témaköreire, ezért munkájuk is erősen szelektív jellegű. Feladatuk kettős: a) A kutatási témákhoz szükséges irodalmi anyag megszerzése részben a könyvtári állomány gyarapításával, részben a hálózati könyvtárközi kölcsönzésének módszeres felhasználásával. b) A naponként beérkező folyóirat- és könyvanyag gyors házi dokumentálása, vagyis kiválogatásuk és összegyűjtésük az egyes kutatási témák és kutatói igények szerint s az összegyűjtött anyag naponkénti kézbeadása az illetékes kutatóknak; ezenfelül a kurrens anyagnak a napi munkához szükséges bibliográfiai feltárása, a dokumentációs igények számontartása, összefogása és kapcsolat fenntartása az OMgK dokumentációs központjával. Természetesen ehhez járul a könyvtárkezelés napi munkája, amely a jelenlegi adottságok között több kutatóintézetben a nem is egykönnyen legyőzhető s ezért számontartásra jogosult nehézségek közé tartozik.

3. A felsőoktatási intézmények könyvtárainak jellegét az oktatásnak, az oktatást megalapozó kutatásnak a szolgálata és az ifjúság nevelése határozza meg. El kell látniuk a hallgatókat a tanulmányi céloknak megfelelő szakirodalommal és egyúttal művelődésüket is irányítaniuk kell. Ezenfelül ki kell elégíteniük a tanszékek igényeit az oktatást megalapozó és az oktatók tudományos fejlődését biztosító tudományos irodalommal, szakirodalmi szolgáltatással. Ennek megfelelően gyűjtő- és feladatkörük háromszintű. Mindez egyaránt kötelező érvényű az Agráregyetem, az egyetemi rangú főiskolák és az akadémiák könyvtárára, legfeljebb csak a hallgatók és oktatók létszáma okozhat némi különbséget, de ez is csak a feladatok horizontális, nem pedig vertikális kiterjedésében. Ezek a könyvtárak nem nyilvános jellegűek, hanem ugyanúgy, mint a kutatóintézeteké, egy meghatározott intézmény speciális célú, mondhatnók házikönyvtárai.

4. Termelőüzemi szakkönyvtárak tulajdonképpen nincsenek is. Egyelőre csak az igen messzi távlat elképzelésében rajzolódhatik ki az a megoldás, hogy minden egyes mezőgazdasági termelőüzemnek saját házi szakkönyvtára legyen. Ennek ma sem anyagi, sem szellemi feltételei nincsenek meg. Rövid adatokkal jellemezve a mai tényleges helyzetet: van az országban összesen 578 termelő üzem (gépállomás, állami gazdaság és erdőgazdaság). Könyveket találunk mindenütt, némiképpen könyvtárnak nevezhető létesítményt pedig összesen 108-at, beleszámítva a 40–50 kötetes, teljesen kezeletlen gyűjteményeket is. Valóban könyvtárnak csak alig egy–kettő nevezhető. Még bonyolultabbá teszi a helyzetet az is, hogy az üzemi költségvetésből beszerzett néhány szakkönyv jóformán szét sem választható a szakszervezeti könyvtár anyagától. Van azonban néhány kivétel is, ilyenek a tokajhegyaljai és a dászentmiklósi állami gazdaság könyvtára, mindkettőnek 1000 kötetten felüli az állománya. Az 1957. évi statisztikai felmérés folyamán derült ki, hogy a közhiedelemben számontartott üzemi könyvtárak 99 százaléka szakszervezeti könyvtár, amelyekben vannak szakkönyvek is, de lényegükben véve közművelődési tárgyú az anyaguk. Jogosan vetődik fel itt a kérdés: mi értelme van és egyáltalában megengedhető-e, hogy ugyanabban a községben párhuzamosan három könyvtárat tartsunk fenn, külön üzemi szakkönyvtárat, külön üzemi szakszervezeti könyvtárat és még ezeken felül az általános közművelődési, vagyis a községi népkönyvtárat? Van egy másik, valóban járható út: éspedig az, hogy minden falusi könyvtár legyen egyúttal mezőgazdasági szakkönyvtár is, függetlenül az üzemtől, az egész község számára. A falu mezőgazdasági szakirodalmi érdeklődését amúgysem lehet egy üzem kereteire leszűkíteni, mint ahogyan ezt megtehetjük egy műszaki üzem szakkönyvtárával. Másik indok, hogy a falun élő emberek számára sok tekintetben elsődleges az általános és szépirodalmi művelődés szükségessége, és csak ezen keresztül jutnak el a szakkönyv forgatása iránti igény felébredéséig. Harmadik indok, ami talán a legfontosabb, hogy külön közművelődési és külön szakkönyvtárakat megszervezni, életben tartani olyan túlméretezettséget jelentene, amit ma még nem is engedhetünk meg magunknak. Nyilvánvaló; hogy célszerűbb a már jóformán mindenütt meglévő és többé-kevésbé jól működő közművelődési könyvtáraknak szakszerű irányítás segítségével kibővíteniök állományukat a tájtermelés szükségleteinek megfelelő szakirodalommal. A falu szocialista fejlesztését is jobban szolgálja a helyesen megvalósított egységesítés, mint az elkülönített szektorokra bontás. Alapos előtanulmányok, helyzetfelmérés és tárgyalások után ennek a megfontolásnak az alapján alakult ki a Földművelésügyi Minisztériumnak és az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központnak az az álláspontja — és ezzel lényegileg egyetért a Művelődési Minisztérium is —, hogy az úgynevezett, de valóságosan nem létező mezőgazdasági üzemi szakkönyvtárak hálózati összefogása nem tartható a mezőgazdasági tudományos szakkönyvtári hálózat feladatkörébe. Megnyugtató megoldást a gondozásukra azonban az illetékes szerveknek még ki kell alakítaniuk. Az OMgK munkássága nem terjedhet tovább a

tervszerű, módszeres tanácsadásnál a területi könyvtárak mezőgazdasági szakkönyv-állományának helyes összeállításában. Ezzel a ténnyel egyszerűsre is rögzíthetjük a mezőgazdasági könyvtári hálózat munkájának egyik szakaszát: a keretek pontos megállapítását.

A mezőgazdasági könyvtári hálózathoz ma 32 kutató intézet és 7 felsőoktatási intézmény könyvtára tartozik, a központtal együtt összesen 40. Ezek a könyvtárak 3 könyvtártípust képviselnek, s bár gyűjtőkörük és feladataik különbözőek, abban valamennyien megegyeznek, hogy tudományos jellegűek. Ezt a jelleget nem változtatja meg az a tény, hogy a felsőoktatási intézmények könyvtárainak egyik teljes jogú részfeladata az ifjúság művelődésének az irányítása.

A hálózat központjának a feladata összevetve más hálózatokéval — az összefogásra váró intézmények számát tekintve — nem annyira térbeli kiterjedésű munkát jelent, hanem sokkal inkább vertikális irányban elmélyedőt és konstruktívot. A rendszerben megszervezett munkafeladatok csak a könnyebbik hányadát jelentik a tennivalóknak. A súlyosabbik részt elsősorban a kutatóintézeti könyvtárak tartalmi munkájának a megszervezésében, a hozzá szükséges keretek és lehetőségek kialakításában, a gyakorlati munka realizálásának megteremtésében és elméleti megalapozásában látjuk. Az első két évi hálózati munka eredményéből és tapasztalataiból leszűrt következtetések között ez jelentkezik egyik legfontosabb követelményként.

A munka első szakasza a könyvtárak felmérése, helyzetük alapos megvizsgálása volt. A hálózat 40 könyvtárának, beleszámítva a központot is, összegezett állománya 802 192 kötet. A szakoktatási könyvtárak természetesen jóval nagyobbak a kutatóintézetiéknél. Két kutatóintézeti könyvtár állománya nem éri el az 500 kötetet, s csak három van 12 ezren felüli. A vidéki akadémiákon 22 és 35 ezer között van a kötetszám. Az Agráregyetemé 191 ezer (az 1957. évi statisztika szerint). A könyvforgalom nagysága az állományhoz arányítva átlagosan 52 százalék. Vannak azonban szélsőséges esetek is, pl. 400 % és 1,75 %.

Könyvtárhelyisége, olvasóterme a 7 felsőoktatási intézmény könyvtárán kívül mindössze 8 kutatóintézeti könyvtárnak van, ezek is többé-kevésbé hiányos felszerelésűek és megosszott rendeltetésűek, pl. tanácsterem, rajzolóhelyiség stb. Valóban megfelelő könyvtárhelyiséget csak egyetlen kutatóintézeti könyvtár tudott eddig berendezni. Legtöbb esetben a könyvtárt kezelő kutató vagy titkárnő szobájában állanak a könyvszekrények. Előfordult az is, hogy a már régebben berendezett könyvtárhelyiséget helyszűke miatt más célra használták fel, és a könyvszekrények kikerültek a folyosóra.

Legnagyobb problémát okoz a könyvtárkezelés kérdése. A kutatóintézetekben egyelőre még nincs könyvtáros-dokumentátori státusz, sem egész, sem fél munkaidejű. A könyvtár kezelése többnyire valamelyik kutatóra, esetleg a titkárnőre hárul, idejük azonban nem igen jut a munka elvégzésére. Nem egy esetben az is nehézséget okoz, hogy az intézet vezetői nem látják helyes szemléletben a könyvtár feladatait és a könyvtárosi munkát. Ennek következménye, hogy állományfeldolgozás szempontjából igen egyenetlen a könyvtárak helyzete. Van azért több megnyugtató kivétel is. Néhány intézetben a vezetőség már eddig is megteremtette a házi dokumentáció és a hibátlan könyvtárkezelés lehetőségét. Az egyik 12 ezres állományú könyvtárban⁸ pedig a könyvtárkezelő minden akadály és időhiány ellenére is az utolsó kötetig, sőt különnyomatig feldolgozta az egész állományt, és jól használható tárgyszavas katalógust készített. Akad azonban könyvtár, ahol még eddig egyetlen művet sem katalogizáltak, egyszerűen azért, mert a munkával megterhelt kutató nem tud rá időt szakítani. A házi dokumentációs feladatok teljesítését ugyanezek a nehézségek akadályozzák.

⁸ Az Északdunántúli Mezőgazdasági Kísérleti Intézet könyvtárában.

A felsőoktatási intézmények könyvtáraiban más a helyzet, mert mindenütt van könyvtáros, illetve könyvtárosok. Itt elsősorban a könyvtárosok szakképzettsége és továbbképzése okoz problémát. Nem helyes az arány a könyvtári és a mezőgazdasági képzettségű munkaerők megoszlása között sem. Sajnos nem egyszer találkozunk azzal az általánosnak nevezhető szemlélettel, amely nem számol a könyvtárosi munka előfeltételeivel. Ennek mindaddig nem lesz orvossága, amíg jobban bele nem rögződik a köztudatba, hogy a könyvtári, de méginkább a tudományos szakkönyvtári munkához elengedhetetlen követelmény a szaktudás és a nyelvismeret.

A hálózati munka második lépéseket a módszertani oktatás megindítását tartottuk a legfontosabbnak. Ebben a szakaszban az állományfeldolgozás alapvető munkáit, a leltározást és címfelvételezést vizsgáltuk meg alaposabban, és a tapasztaltakhoz szabtuk útmutató tevékenységünket. A szükség szerint alaposabb megbeszélést, 1—3 napos elméleti és gyakorlati oktatást adtunk, és lehetővé tettük a vidéki könyvtárkezelőknek a több napos tapasztalatcserét az OMgK-ban. Szervezett oktatási programunkkal várnunk kell egyelőre addig, amíg némileg is elrendeződik a kutatóintézetekben a könyvtárosok helyzete. Az eddig elvégzett munka mintegy elsősegélyként adott kezdetét jelenti a könyvtárosok szakmai képzésének. A szervezett módszertani oktatáshoz előbb még néhány feltételt kell kialakítani. Ez az 1959. év munkafeladatai közé tartozik. A munka folytatásának következő állomása a tervekben: tanfolyam rendezése, szervezett tapasztalatcsere-akció, könyvtárkezelési útmutató kiadása stb. Az eddig elsajátított ismeretekről mindenesetre vizsgamódra tesz tanúságot a beküldött KC-kartonok hibás vagy hibátlan volta, s ebből egyszersmind le is mérhető a tanácsadások eredményessége. A kutatómunkát támogató házi keretű dokumentációs tevékenységre alig néhány intézetben találtunk csak példát. Ennek a hiánynak a megszüntetése is a státuszkérdés megoldásával függ össze.

A hálózati rendelethez előírt köteleességek egyike a központi katalógus felállítása. A KC vezetését a külföldi művekre korlátoztuk, mivel tudományos szakkönyvtári vonatkozásban a hazai művek központi nyilvántartásának nincs jelentősége, és csak fölösleges megterhelést jelentene. A rendezetlen könyvtárosi helyzet miatt egyelőre le kellett mondanunk a visszamenőleges feltárásról, s így a könyvek és folyóiratok központi katalógusait 1957. január 1-től kezdődően állítottuk fel. A folyóirat KC alapján az OMgK kiadja az év folyamán a hálózati könyvtárak 1957—58. évi kurrens külföldi folyóiratainak lelőhelyjegyzékét. A KC kiegészítése az 1957. év előtti anyaggal csak akkor válik majd lehetővé, amikor minden kutatóintézeti könyvtárban mód nyílik az igen számottevő régi anyag feldolgozására.

A könyvtárak állománygyarapításában hazai vonatkozásban sehol sem küzdenek nehézséggel, a szükséges beszerzésre van mindenütt anyagi fedezet. Más a helyzet a devizaigényes művekkel. A devizakeret aránylag szűk volta miatt az igényelt könyveknek és folyóiratoknak csak a helyi adottságok szerint változó hányada szerezhető meg. Van azonban egy-két olyan intézet is, természetesen a kis létszámúak, ahol megfelelő önmérséklő szelekcióval még ebből az igen kicsiny keretből is fedezni tudják az igényeket. A hálózati központnak fontos szerepe van egyrészt a KC alapján megszervezett könyvtárközi kölcsönzés lehetőségének a tudatosításában, másrészt abban, hogy saját, viszonylag nagyobb devizakeretének felhasználásában megfelelően számol a hálózati könyvtárak szükségleteivel, és a beszerzett műveket hosszabb határidejű kölcsönzéssel az igénylő könyvtár rendelkezésére bocsátja.

Az elvégzett munkához hozzátartozik még az OMgK fölös, illetve duplum anyagának szétoosztása a hálózati könyvtárak között. A szétoosztásban irányadó szempont volt egyrészt az újonnan megalakult — és helytelenül végrehajtott intézkedések következtében régi, történelmi értékű anyagukat elvesztett — vidéki akadémiák új állományának

kialakításában minél nagyobb segítséget adni, másrészt a külföldi csere útján beérkezett anyag profilozott szétosztásával hozzájuttatni a könyvtárakat máskülönben csak devizafelhasználással megszerezhető művekhez.

A hálózati munka legfontosabb eredménye eddig kétségtelenül az, hogy világos körvonalakban rajzolódott ki a könyvtárak helyzete. A további munka eredményessége azonban nemcsak a feladatok felismerésén múlik, hanem elsősorban a megoldandó problémák sorrendiségének az előfeltételeket szigorúan mérlegelő, jól meggondolt szelekcióján. A munka folytatásának terve azonban nemcsak a rendelet szó szerinti szövegezésében megadott feladatokra szorítkozik. Ezeken a részben szervezési, részben könyvtártechnikai vonatkozású teendőkön kívül alapvető jelentőségű elvi kérdések kidolgozására is szükség van. Ilyen elsősorban a kutatóintézeti könyvtár feladataihoz szabott munkamódszerek elveinek a kidolgozása.

Szó van itt egyrészt a házi dokumentátori feladatkör s az ezzel kapcsolatos teendők és felhasználható eszközök pontos meghatározásáról, másrészt az intézet helyi céljainak és adottságainak megfelelő sajátos könyvtártechnikai módszerek kidolgozásáról. A speciális célú tudományos szakkönyvtárak feladatai jellegüknek, funkciójuknak megfelelően természetszerűen sok tekintetben eltérőek az általános könyvtárakétól. Jogosult tehát a mérlegelése annak, hol van helye az addig kialakult szabványos könyvtári gyakorlat szó szerinti átvételének, és hol lehet, mikor célravezetőbb, vagy miben kell egészen sajátos, új módszereket kialakítani. Nyilvánvaló, hogy az olyan könyvtártechnikai eljárások, mint a címleírás egységesen kötelező szabályai a kutatóintézeti könyvtárakban is az elengedhetetlen követelmények közé tartoznak. Kérdéses azonban, hogy a kutatóintézetekben kialakult és a házi szabályokhoz igazodó leltározási rendszer megváltoztatása nem okozna-e csupán fölösleges párhuzamosságot és munkatöbbletet?

Vagy itt van a szakkatalógus kérdése. A mezőgazdasági tudományos kutatóintézetekben, ahol a katalógusfeltárásnak a szokásosnál differenciáltabbnak, témához simulóbbnak kell lennie, igen kétséges, hogy megfelelő-e az ETO használata. Annál is inkább, mert a tapasztalat napról napra jobban felszínre hozza az osztályozási rendszer hibáit és hiányosságait. Üzemszervezési témakörű kutatáshoz például majdnem használhatatlannak bizonyult az ETO jelenlegi beosztása, mert a kutatónak állandóan erőszakot kell elkövetnie szaklogikáján ahhoz, hogy megtalálhassa a keresett anyagot. A növénytermesztési tárgykörben is szakszempontról logikai bakugrás például a takarmányrépa és cukorrépa beosztása egymástól távolszakadt kategóriába. Ilyen példákat nagy számban lehetne felsorolni. Mindezek alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a tudományos szakkönyvtári gyakorlatban jobban beváltak a profilozottan kialakított tárgyszavas katalógus. Ebben a megállapításban nem mi vagyunk az elsők és egyetlenek. Ha a külföldi mezőgazdasági tudományos könyvtárakat nézzük, alig találkozunk olyannal, amelyik különböző próbálkozás után ne kanyarodott volna át az ETO-ról a maga sajátos céljainak jobban megfelelő útjára.

Ezeknek az elméleti kérdéseknek kidolgozása elmélyedő vizsgáldást, hosszú ideig tartó munkát követel. A munkát azonban el kell végezni. Elérkezett az ideje, hogy most már ne csak távlati tervként tűzzük magunk elé, hanem hozzá is fogjunk. Az OMgK vállalja és megteszi belőle a maga részét.

TORDAYNÉ PÁTER ERZSÉBET

A tudománytörténeti életrajzi források kérdéséhez. A műszaki tudománytörténet kutatója munkája közben igen gyakran kerül nehéz helyzetbe. Egy-egy jelentős mű alkotójáról nevének és esetleg egy-két rá vonatkozó szószavú adaton

kívül, amelyekre egyébként is többnyire a véletlen vezet rá, jóformán nem tud semmit. Odavetett egy-két sornyi megjegyzés valamilyen, rendszerint egészen más tárgyú munkában, amely kortársi megemlékezéseket tartalmaz: gyakran ez a főforrás; esetleg egy irodalomtörténeti vonatkozással kapcsolatban talál — ha ugyan talál — a műszaki tudománytörténetben sokszor jelentős szerepet játszott egyéniségekre vonatkozólag adatokat. Részletesebb életrajzról, az életpálya ismeretéről jóformán szó sem lehet, — ha csak az illető nyomtatásban is nem jelentetett meg valami olyan munkát, amiért a SZINNYEI-féle életrajzi lexikonba bekerült, bár ez szintén igen hiányos. És ilyen nehézségekkel nemcsak a műszaki tudománytörténet kutatója találkozik lépten-nyomon — mivel a mérnökök és földmérők aránylag kis része adott ki nyomtatásban is megjelent műveket —, hanem gyakran a pedagógia, az orvostudomány, sőt a közigazgatás történeti kérdéseivel foglalkozók is. Ennek oka pedig főként az, hogy nem rendelkezünk elég olyan életrajzi munkával, amely a gyakorlati életben működött, kulturálisan alkotó tevékenységet kifejtett egyénekre vonatkozóan közöl működési adatokat. Pedig ilyen munkákra művelődéstörténetünk minden kutatójának sokszor roppant nagy szüksége lenne. Nem hiányoznak egyes részterületeket, bizonyos hivatási ágakat felölelő lexikonok és bio-bibliográfiák: egyházi férfiakra, művészekre, sőt részben pedagógusokra vonatkozó, életrajzi és működési gyűjteményes munkák vannak ugyan, de ezek sem teljesek. Viszont nélkülözzük a mérnökökre, orvosokra, sőt a sokszor igen jelentős szerepet játszott adminisztratív hivatalnokok életére és működésére vonatkozó, gyűjteményes feldolgozásokat. Pedig pl. csak az utóbbiak életrajzi adatainak összegyűjtése nélkül a hivataltörténeti munkák megírása nehezen képzelhető el! Még olyan városok vezető tisztviselőiről is, mint amilyen Pest, a sok átfogó történeti feldolgozás és részlet-tanulmány után csak aránylag későn jelent meg az első, életrajzi adatokat összefoglaló tanulmány. (KOVÁCS Lajos: *Pest sz. kir. város vezetői (bírái és polgármesterei)*. 1687—1790. Bp. 1944, Szfv. Háziny. 68 l.)

A városi mérnökök, tanítók, orvosok, hivatalnokok életére vonatkozólag az anyaggyűjtés aránylag könnyebb: a városi levéltárak vagy a régebben megjelent monografikus feldolgozások tartalmazznak ilyeneket. De igen nehéz azokéra vonatkozólag — s a mérnökök, földmérők, térképészek jórészt ilyenek voltak —, akik egy-egy uradalom, illetve több birtokos család egészen különböző megyékben fekvő birtokain dolgoztak, több különböző hatósági szerv szolgálatában állottak életük folyamán, munkahelyüket sűrűn, munkaadójukat pedig többször változtatták... Pedig nem vitás, hogy egy tudományág történetéről a *tényeknek megjelölő*, hű összefoglaló munkát csak úgy lehet írni, ha legalábbis nagyjából, helyesen ismerjük az illető területen működött emberek *egész* életét és munkásságát, körülményeiket, helyzetüket, minden vagy legalábbis legtöbb fennmaradt alkotásukat. Enélkül az illető tudományág vagy egy korszakának megírói okvetlen abba a hibába esnek, hogy a már ismert — mert véletlenül részletesen feldolgozott életrajzú — egyének teljesítményeivel szemben alábecsülik a kevésbé ismertekéit. Így jellemzi pl. a XVIII. század magyar kartográfiájának történetét KRAY Pál, KOVÁCS Ferenc, KNEIDINGER András művének háttérbeszorulása, mert életrajzuk eddig feldolgozatlan maradt. A legutóbbi időben főként IRMÉDI-MOLNÁR László buzgókodása következtében a XVIII—XIX. század magyar kartografusai életművének feltárása nagy lendületet vett, s egy-egy csoport mérnök életrajzának feldolgozása megjelenik, részben már meg is jelent (így IRMÉDI-MOLNÁR a temesi adminisztráció keretében működött, FODOR Ferenc a vízépítő, TÓTH Andrásné a kamarai mérnökök munkásságát tárta, ill. tárja fel), de ez még mindig az egésznek csak egy részlete.

A munkásság mellett még sok más kérdés is fontos a tudománytörténet kutatója számára: így pl. az adott hivatási csoport társadalmi helyzete, megbecsültségének foka (ami különben erősen visszahatott gyakran a munka minőségére is).

Ehhez azonban szükség van arra is, hogy ismerjük: milyen társadalmi rétegből kerültek ki az illető hivatali csoport tagjai, milyen előzetes képzettségen estek át, melyik társadalmi rétegbe illeszkedtek bele (összeházasodás, polgárjog, nemesség-adományozás, háztulajdon stb.). Nagy veszteség ebből a szempontból a Budapesti Tudományegyetem régi anyakönyveinek elégeése az Országos Levéltárban 1956-ban: a pesti „Institutum Geometricum” (1782—1850) matrikulái, amelyek 1275 magyar mérnök személyi adatait (nevét, születési helyét és idejét, vallását, apja nevét és rendi állását, tanulmányai idejét és eredményét s az oklevél-kiállítás időpontját) tartalmazták, megsemmisültek. (Még szerencse, hogy ki van adva nyomtatásban a műszaki egyetem okleveleinek jegyzéke, és hogy FODOR Ferenc is az Institutumról írott munkájában legalább a hallgatók neveit és diplomájuk elnyerésének évét közölte.) Olyan veszteség ez, amely csak némileg lenne jóvátehető akkor, ha az ország összes, budapesti és vidéki levéltáraiban, könyvtáraiban vagy iskoláiban levő régi, kéziratos középiskolai anyakönyvek feldolgozás alá kerülnének, s a tanulókra vonatkozó összes bejegyzések valamilyen formában — sokszorosítva vagy legalább gépiratban — valamelyik budapesti könyv- vagy levéltárban a kutatás számára elérhető lennének. (FRIEDREICH Endrének a piarista gimnáziumok, S. SZABÓ Józsefnek a debreceni ref. kollégium diákjairól készült összeállításai sajnos, csupán a nevezetesebb emberekre terjednek ki: a műszaki tudománytörténetben pedig sokszor éppen az elfeledett emberek adataira volna szükség.) Egy ilyen munkálat persze igen nagy apparátus megmozdítását kívánná meg, amire aligha lehetne személyzetet beállítani, legfeljebb helyi, ambíciózus és lelkes fiatal pedagógusokból, esetleg egyetemi hallgatókból.

Mert ami az Institutum anyakönyveire vonatkozik, az áll, sajnos, a többi egyetemi karok matrikuláira is. Nemcsak a mérnökök, pedagógusok, orvosok, jogászok adatai sem lelhetőek fel többé, csak legfeljebb a középiskolák régi anyakönyveiben. Némi segítséget jelenthetnek a kutató számára, ha tudja, legalább megközelítőleg, a kutatott személy vagy személyek életkorát s feltehető iskoláját, azok a nyomtatott iskolai eredménytáblázatok vagy értesítők, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár a XVIII. század végétől kezdődően jelentős számmal őriz: de ezek legtöbbnyire csupán a tanulmányi eredményt mutatják.

Ha tehát a műszaki tudománytörténet vagy akár más, személyi adatokat kívánó tudománytörténeti ág kutatójának, egyébként is igen aprólékos munkáját a könyvtáros és a levéltáros, akikhez természetesen fordul, meg kívánja könnyíteni, nem teheti ezt másképpen, mint a könyv- és levéltárak, pontosabban a rokon témakörökkel foglalkozó könyvtárosok és levéltárosok szoros együttműködése révén. Az Országos Széchényi Könyvtár Térképtára a maga részéről az Országos Levéltár Térképtárával ilyen irányban igyekszik a kölcsönös segítség elvét megvalósítani a kartográfia-történet és a térképész mérnökökre vonatkozó adatok gyűjtésében, mely munkában az Országos Széchényi Könyvtár Térképtára a bibliográfiai adatok felkutatását végzi. Ilyen bibliográfiai munkát végzett az Orvostudományi Dokumentációs Központ is orvostörténeti vonalon, de csak a nyomtatásban elérhető könyv- és folyóiratpublikációk alapján.

Ennek az adatgyűjtési együttműködésnek a kivitelezése sokkal nehezebbnek látszik, mint amilyen valóban. Nem kíván ugyanis egyebet, mint hogy a feldolgozó munkát végző levéltáros a munkája során ilyen adatokat tartalmazó állag pontos levéltári jelzetét rövid emlékeztető szóval ellátva feljegyezze: ez az állomány aztán a kutatók rendelkezésére áll. Az együttműködés másik résztvevője, a könyvtáros ellenőrizzé a szakirodalom alapján, hogy publikált vagy ismeretlen adatról van-e szó: a kutatónak ily módon sok fáradságot és esetleges csalódást lehet megtakarítani. Különösen az olyan anyagra kellene nagy figyelmet fordítani, mely életrajzi és működési tekintetben tömeges

adatokat tartalmaz. (Pl. az Országos Levéltár Helytartótanácsi Építési Igazgatósági anyag Qualifications-Tabelle-i.)

Természetesen ez a könyvtári és levéltári együttműködés nem kell hogy az élet-rajzi adatok dokumentációjára szorítkozzék. Itt van ugyan rá legegésőbbben szükség — főleg a műszaki tudománytörténet területén —, de megvalósítható más tereumenokon is, pl. a könyv- és könyvtártörténet, irodalomtörténet stb. terén is, hol azt munkaközösségek és egyes kutatók már régebben gyakorlatban meg is valósították anélkül, hogy az alkalmosságán felül állandóvá és rendszeressé tenni kívánták volna.

Ami ehhez szükséges, az elsősorban a jóakarát és a kölcsönösség elvének tiszteletben tartása.

Mert egy-egy hivatási csoport vagy tudományág története — sőt ezen túlmenően minden nagyobb tudománytörténeti téma feldolgozása is — megkívánja *sok* életrajz *alapos* ismeretét, amelyhez az anyagot egyetlen kutató nem tudja összegyűjteni. Márpedig minden könyvtáros és levéltáros közös törekvése: összefoglaló munkák által előbbre vinni a magyar történettudományt — kell hogy tudománytörténetünk terén is megvalósuljon.

FALLENBÜCHL ZOLTÁN

A földrajzi katalógus kérdéséhez. A társadalomtudományi kutatások egyik fő iránya bizonyos földrajzi egység keretei között élő (vagy régi) társadalom története alakulásának, fejlődésének feltárása, közgazdasági, jogi stb. jelenségeinek, viszonyainak vizsgálata. A társadalomtudományi kutatás — bár más síkon és anélkül, hogy vulgáris párhuzamokba bocsátkoznánk — ugyancsak nem nélkülözheti a természettudományi kutatásban elengedhetetlen mennyiségi és minőségi összehasonlító módszereket, méréseket, jóllehet precíziós műszerek nélkül.

Az életszínvonal mérése, szintjének megállapítása például úgyszólván valamennyi társadalomtudományi diszciplinának fontos témája. A hivatalos és nem-hivatalos szerek sokasága (statisztikai hivatalok, közgazdasági kutató intézetek, szakszervezetek stb.) és a kutatók százai foglalkoznak e kérdéssel. A vonatkozó kutatások gyakorlati megfigyelések, háztartásstatisztikák, ár- és bérelemzések mellett szakirodalmi forrásokon alapulnak. A szakirodalom ad választ pl. arra a kérdésre is, hogy különböző időszakokban, különböző országokban hogyan mérik az életszínvonalat, mit vesznek figyelembe a mérésnél. A mindenkori felmérés eredményének mércéje pedig nyilván nem lehet más, mint a saját korábbi színvonalnak a jelenlegivel történő összehasonlítása, mindezt egybevetve más országokéval. Össze kell hasonlítani tehát különböző országok mérési metodikáit és adatait.

A szakirodalomban azonban ezek a problémák — a valósághoz hasonlóan — nem jelentkeznek tiszta formában, egy-két jól körülhatárolható témakörként (pl. munkabér, fogyasztás), hanem különféle témakörökben található fontos vonatkozásai (pl. népmozgalom, foglalkoztatottság, adózás, a pénz vásárló ereje stb.). A társadalomtudományi szakkönyvtár anyagának tartalmaznia kell a válaszok jórészét a felmerülő kérdésekre (összehasonlító módszerek, összehasonlítható adatok). A könyvtár földrajzi katalógus nélkül mégoly jól szerkesztett decimális vagy tárgyszavas katalógussal sem képes ezekre a kérdésekre *gyors, megbízható* tájékoztatást nyújtani.

A *földrajzi katalógus* szerepét a könyvtár katalógusrendszerében, az újabb magyar szakirodalomban CSAPODI Csaba kitűnő cikke tárgyalja a *Magyar Könyvszemle* 1956. 4. számában (324—332. l.). Konklúziójával, hogy ti. „A megfelelően kidolgozott földrajzi katalógus tehát nem segédkatalógus, hanem a könyvtár tárgyi katalógus-rendszerének, tárgyi katalógushálózatának szerves darabja. Nemcsak a szisztematikus szak-

katalógus és a tárgyszó-katalógus egészítik ki egymást, hanem hozzájuk tartozik harmadikként a földrajzi katalógus is" (331. l.), maradéktalanul egyet lehet érteni, azzal a kiegészítéssel, hogy különösen a modern anyagot gyűjtő *társadalomtudományi könyvtáraknak* ez a katalógus *nélkülözhetetlen* mind reference-munkájuk, mind pedig a kutatás szempontjából.

Választott példákra visszatérve: a könyvtárnak „az életszínvonal alakulása Ausztriában... és még néhány országban” c. kutatáshoz kell segítséget nyújtania. Tegyük fel, hogy a megkeresett könyvtár decimális szakkatalógussal (ha úgy tetszik, tárgyszavassal is) rendelkezik, és gondos szakozással (tárgyszavazással) a földrajzi fogalmakat feltüntetik. Választólapok bőséges használatával a szakon belül az anyagot földrajzilag is tagolják.

Az életszínvonalal kapcsolatos egyik első kérdés a nemzeti jövedelem. Fenti feltételezés szerint a kutató a szakkatalógusban a következőképpen találja meg az irodalmat:

- 339.32 *nemzeti jövedelem*
 339.32 általános munkák (pl. Zur... Theorie des Nationaleinkommens)
 339.32 (.) földrajzi tagolásban
 339.32 (10) nemzetközi érvényű munkák (pl. Les comptabilités nationales dans le monde)
 339.32 (41) (National Income...)
 339.32 (436) (Österreichs Volkseinkommen...)
 ...
 339.32 (85) (The Peruvian National Income...)

A nemzeti jövedelmen kívül azonban tanulmányozni kell még a munkabér, az adóügy, a foglalkoztatottság, a statisztika és nem utolsósorban az általános életszínvonal szakokat is. Decimális számokban:

331.2; 336.2; 331.6; 31:338; 339.452

A kutatónak tehát legalább öt szakszám alatt kell keresgélnie a két-három országra vonatkozó anyagot. De előfordulhat, hogy az *egy országra* vonatkozó irodalmat *tíz szakszám* alatt is keresheti.

A leggondosabb szakozást is feltételezve, a következő hiányosságok lehetőségeivel kell számolnunk: 1. A kutatónak, a szakkatalógus rengetegében a sokrétű útirányjelző táblák (választólapok) mellett is elkerüli a figyelmét a keresett országra vonatkozó cédulák egy része, vagy igen nehezen találja csak meg ezeket. 2. Nem tudhatja, hogy milyen, számára értékes irodalmat nem látott egyáltalán, mert nem volt előtte az adott országra vonatkozó teljes anyag (pl. lehet, hogy éppen a 330.114 „gazdasági növekedés” szak átnézése ad impulzust további kutatásokhoz). 3. Különösen érvényesek a 2. pont alattiak abban az esetben, amikor az adott szakban a vizsgált országra vonatkozó irodalom szegényes.

Mindehhez még hozzá kell számítani, hogy körültekintő szakozás mellett sem várható, hogy földrajzi katalógus hiányában a földrajzi jelzetnek kellő jelentőséget tulajdonítsanak. Földrajzi katalógus létezése esetén viszont a szakozónak *ugyanolyan fontos* feladata a földrajzi kapcsolat felderítése az adott műben, mint a főtáblázati jelzet megállapítása. A földrajzi jelzet megállapítása csak így válhat *tartalmi szakozási feladattá*, és így válik a földrajzi katalógus a katalógusrendszeren belül „önálló műfajjává”, mely rendszerben változatlanul a szakkatalógus tölti be a „primus inter pares” szerepet.

Választott példánk szerint hogyan boldogul a kutató a földrajzi katalógussal :
(436)

Ausztria

001.2 (436)
3KP5 (436)
31 (436)
331.2 (436)
332.6 (436)
333 (436)
338 (436) (fontos összefoglaló jellegű munkák)
338.98 (436)
339.32 (436) (Österreichs Volkseinkommen . . .)
382 (436)
...
...

A földrajzi katalógusban való kutatás előnye szembeeszkő : könnyebb eligazodás, kisebb hiba- és nagyobb megtalálási lehetőség, a teljes irodalom áttekinthetősége, a határterületi anyagok számbavétele.

A MTA Közgazdaságtudományi Intézet könyvtára, a decimális katalógussal egyidejűleg építette ki földrajzi katalógusát, így közel hároméves feldolgozás eredményei a következő érdekes mennyiségi összehasonlításra adnak módot a szak- és a földrajzi cédulákra vonatkozóan. A szakcédulák 22 dobozt foglalnak el, a földrajziak 11 dobozt. (Az érdekesség kedvéért megjegyezzük, hogy a betűrendes katalógus 12 dobozban tárol.) A szakcédula : földrajzi cédula mennyiségének 2 : 1 arányából nem akarunk semmiféle elhamarkodott következtetést levonni. A földrajzi „szemlélet” következtében a szakkatalógusban, ahol mód kínálkozott, érvényesítettük a földrajzi tagolást, a földrajzi katalógusban viszont igyekeztünk következetesen alkalmazni a decimális rendszert. Tapasztalataink szerint a szakkatalógus lehető legrészletesebb földrajzi tagolása sem teszi szükségtelessé a földrajzi katalógust. Ez előbbinek is megvan a létjogosultsága, különösen a nagy összefoglaló szakoknál, mint amilyenek a 338 ; 333 ; 332 ; 338.4 ; 382 stb.

A földrajzi katalógus szerkesztése — a szakkatalógushoz hasonlóan — nem problémamentes feladat. Mindenek előtt : milyen ismérvek szerint, mikor indokolt földrajzi jelzet megállapítása? Erre általánosan használható mérce nincs. A könyvtár szűkebb gyűjtőköre, sajátos profilja, használoinak érdeklődési köre, a könyvtár kutatási tapasztalata döntheti csak el, hogy mikor tüntet fel földrajzi jelzetet. Lehetőleg azonban minden olyan esetben tüntessük fel, amikor megítélésünk szerint a kutatásnak bizonyos földrajzi támpontot nyújthat. Inkább *több*, mint kevesebb földrajzi jelzettel operáljunk, ebből csak előny származhat. Ha számos szakjelzetet kap egy adott mű, és a benne található földrajzi fogalom, kapcsolat nem domináns, vagy csak bizonyos szakok tekintetében nyújt támpontot, csak egy-két szakjelzet mellett helyes jelölni földrajzit is, de lehetőleg a műre legjellemzőbb szakjelzetek mellé. Ha választani kell, mert több ilyen is akad, úgy valamelyik összefoglaló jellegű szákszámhoz (338;331). Ennek az az előnye, hogy a kutató, ha az öt érdeklő szűkebb szakterületen nem is talál irodalmat, de a földrajzi katalógusban talál az átfogó jellegű szakokban egy-egy olyan munkát, amelynek részletei esetleg segítséget jelentenek szűkebb szakterületén is. Egy másik kérdés : ha több földrajzi vonatkozás is található egy műben (és több szakjelzetet is kell adni), meddig menjünk el? Tételezzük fel, hogy egy adott mű feltárásához 6 szakjelzet és ugyanannyi földrajzi jelzet szükséges. Véleményünk szerint ilyen eset-

ben — lehetőleg — átfogó földrajzi jelzetek használata helyes, mint amilyenek pl. (4—15); (5—012); (47—62); (73—62). A földrajzi fogalmakat igyekezni kell tehát összevontan kifejezni. Az utóbbi kettőt illetően (szocialista országok; tőkés országok), bár formailag földrajzi jelzetek, tartalmilag mégsem tekinthetők tisztán földrajzi jellegűeknek, mivel inkább politikai állam-csoportosulást fejeznek ki. A logikai indokolatlanság ellenére alkalmazásuk helyes, mivel növelik a földrajzi katalógusban történő keresés eredményességét. Megjegyezzük, hogy a „gazdaságilag elmaradott területek” — 330.144.25 — szakjelzete hasonló meggondolások alapján szerepelhetne valamilyen formában a földrajzi katalógusban is, — pl. (1—17) — hiszen területileg nem együvé tartozó, de politikai-gazdasági felépítésben hasonló államok, területek kerülnek e fogalom alá. Mivel azonban a szakkatalógusban amúgyis összekerül az anyag, csak a reference-munka során kell ügyelni arra, hogy az Ázsia vagy Dél-Amerika iránt érdeklődő olvasónak a földrajzi katalógus mellett felhívják figyelmét a 330.144.25 jelzetre is.

Az eddig kifejtettek hatványozottan állnak a *folyóiratok* feldolgozására és általában a bibliográfiai és a dokumentációs gyakorlatra. Elég utalni a nagy társadalomtudományi bibliográfiák földrajzi tagolására és földrajzi mutatóira.

A földrajzi katalógus munkatöbbletet jelent a feldolgozó munkában (a földrajzi fogalom meghatározása, további cédulák kijelölése és beosztása), de ez a munkatöbblet bőségesen megtérül azzal a kitűnően használható munkaeszközzel, amihez az ilyen katalógus kiépítésével a könyvtár hozzájut.

RÓZSA GYÖRGY

A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet „Dokumentáció” Műszaki Bizottságának VII. teljes ülése. (Organisation Internationale de Normalisation Comité Technique 46. Documentation.) 1958. szeptember 15—17. között tartotta ülését Hágában az ISO/TC 46, amelynek titkársági teendőit a Holland Szabványosítási Főbizottság (Hoofdcommissie voor de Normalisatie in Nederland) látja el. A könyvtári és dokumentációs tárgyú nemzetközi szabványajánlások kidolgozásával foglalkozó bizottság a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) egyik legrégebben működő szerve. Munkájában számos ország szabványügyi intézménye vesz részt az alapkormány határozatainak megfelelően aktív tagként vagy megfigyelőként. A TC/46-nak jelenleg 21 aktív és 12 megfigyelő tagja van. Magyarországot az ISO/TC 46-ban a Magyar Szabványügyi Hivatal képviseli, és aktív tagként vesz részt annak munkájában. Az eddigi gyakorlat szerint a Titkárság általában két évenként hívja össze a teljes ülést, amely nemcsak beszámoló a végzett munkáról, hanem egyben munkabizottsági ülést is, ahol a különböző témákhoz beérkező hozzászólásokat, javaslatokat egyeztetik, az ajánlástervezetek szövegét jóváhagyják, és megtárgyalják a bizottság munkatervét. Az 1958-ban megtartott teljes ülésen a Magyar Szabványügyi Hivatal képviselőjében dr. DEZSÉNYI Béla, a könyvtári és dokumentációs szabványosítással foglalkozó magyar szakbizottság tagja, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezetője mint a delegáció vezetője és dr. BARTA Gábor, a Magyar Szabványügyi Hivatal főelőadója vett részt. A VII. teljes ülés anyagának előkészítésében a magyar álláspont kialakításában jelentős munkát végzett a magyar szakbizottság dr. LÁZÁR Péternek, a bizottság elnökének vezetésével.

Az ülést szeptember 15-én a Holland Szabványügyi Főbizottság nevében Ir. BEUKERS nyitotta meg. A teljes ülés elnökévé dr. VOORHOEVE-t, a holland delegáció elnökét választották meg. Az ISO/TC 46 tagjai közül képviseltették magukat Anglia, Ausztria, Belgium, Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Németország, Norvégia, Románia és megfigyelőként részt vett India képviselője.

Jelen voltak még a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID), a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége (IFLA) és az ISO főtítkárságának képviselői is. A megjelent delegátusok száma 37 fő volt.

A teljes ülés mindenekelőtt meghallgatta a titkárság jelentését a Stuttgartban, 1956-ban tartott VI. teljes ülés határozatainak végrehajtásáról, majd az SC I „Mikrofilm” albizottság titkárságának jelentését az 1958 júniusában, Párizsban megtartott ülésről. Ez utóbbival kapcsolatban határozatot hoztak a résztvevő tagoknak az albizottság munkájában való fokozottabb közreműködéséről.

A VII. teljes ülés napirendje a következő volt :

1. Bibliográfiai hivatkozások.
2. Kivonatok és szerzői összefoglalások.
3. Transzliteráció.
4. Folyóiratcikkek alaki követelményei.
5. Könyvek külső és belső elrendezése.

A napirend egyes pontjainak részletes megtárgyalására három munkabizottságot hoztak létre, amelyek közül az első a bibliográfiai hivatkozásokkal, a második a szerzői összefoglalásokkal és kivonatokkal, a folyóiratcikkek alaki követelményeivel és a könyvek külső és belső elrendezésének kérdésével, a harmadik bizottság a transzliterációval foglalkozott. A magyar delegáció csak a második munkabizottságban vett részt. A transzliterációval kapcsolatos kérdések ugyanis a görög, arab és héber szövegek átírása körül forogtak, amelyek a magyar könyvtári, illetve dokumentációs gyakorlatban nem túl jelentősek. (Egyébként is ennek a bizottságnak a tárgyalásai csak elvi kérdésekre szorítkoztak, mert a teljes ülésen résztvevő delegációk egyike sem rendelkezett e nyelvekben kellő tájékozottsággal bíró szakértőkkel.) A magyar delegáció részvétele az első munkabizottságban azért nem volt feltétlenül szükséges, mert a megnyitó ülésen módja volt a delegációnak az idevonatkozó javaslattal kapcsolatban elvi és gyakorlati kívánságait ismertetni :

A bibliográfiai hivatkozásokra vonatkozó ajánlástervezet tárgyalása több új javaslatot vetett fel. Jellemző a bizottság tagjainak aktivitására, hogy az angol és norvég küldöttség több mint 30 lap terjedelmű, igen értékes és helyes gondolatokat tartalmazó módosító javaslatot nyújtott be, amelyet a Titkárság időben eljuttatott az összes érdekeltnek. E javaslatok azt célozták, hogy a teljes és rövidített hivatkozásokra vonatkozó szabályok *egy* nemzetközi szabványajánlásban kerüljenek kiadásra, szemben a Titkárság által korábban elkészített javaslatokkal, amelyek a teljes és rövidített hivatkozások szabályait külön-külön ajánlásokban kívánja közreadni. A magyar delegációnak az volt az álláspontja, hogy elfogadja a Titkárság már korábban elkészített javaslatát, mert annak tartalmával egyetért ; alaki és célszerűségi szempontból azonban helyesebbnek látta volna, az angol és norvég javaslatoknak megfelelően, ha a teljes és rövidített hivatkozásra vonatkozó előírások egyesíthetők lettek volna. A magyar delegáció hivatkozott a vonatkozó magyar szabványra (*MSZ 3497 Bibliográfiai hivatkozás*), amely az angol és norvég javaslatához hasonlóan *egy* szabványban párhuzamosan közli a teljes és rövidített hivatkozás előírásait és a vonatkozó példákat. A titkárság súlyt helyezett arra, hogy a bibliográfiai hivatkozások első része, amely már megjelent, elfogadásra kerüljön, viszont hozzájárult ahhoz, hogy a most tárgyalás alatt álló második rész az első rész végleges és teljes szövegét is tartalmazza. Ezt a közvetítő megoldást a magyar delegáció is elfogadta, mert helyesnek találta a Titkárságnak azt az álláspontját, hogy a már elkészült ajánlástervezet teljes átalakítása miatt a nemzetközi szabványajánlás megjelenése ne húzódjék el.

A szerzői összefoglalások és tartalmi kivonatokra vonatkozó javaslatnál az írásban is beadott magyar hozzászólásból a leglényegesebb kívánalmak bekerülnek a teljes ülés

által elfogadott szövegbe, amelyet hozzászólás céljából az ISO főtítkársága szét fog küldeni a tagországoknak. A szerzői összefoglalások elhelyezésével kapcsolatban a magyar — és nagyjából hasonlóan a román bizottság is — azt javasolta, hogy ha a cikk eredeti nyelvén készült szerzői összefoglalás a cikk elejére kerül, akkor az idegen nyelvű, akár a szerzői összefoglalásból, akár önállóan készült kivonat a cikk végére, sőt esetleg ugyanannak a folyóiratszámnak más helyére is kerülhessen. (Például: az egy-egy folyóiratszámhoz tartozó valamennyi kivonat a folyóiratszám elején vagy végén is elhelyezhető legyen.) A kérdés formai megoldással, de magyar szempontból is megfelelően intéződött el azzal a megállapítással, hogy ez az előírás a folyóiratok külalakjára vonatkozó nemzetközi szabványajánlásba tartoznék, amely viszont nem köti meg az idegen nyelvű kivonat elhelyezésének helyét.

A javaslatban szereplő *objektív* szó értelmezése körül lényegében stílus vita alakult ki: a végleges fogalmazásban ennek a szónak csak azt az értelmet tulajdonították, hogy a szerzői összefoglalásnak teljesnek, tehát a cikk minden részére kiterjedőnek kell lennie. Végül a javaslat elején lévő definíciót — különösen a szerzői kivonatokkal kapcsolatban — precízebben fogalmazták meg, hangsúlyozva benne azt, hogy annak szövege vagy a szerzőtől származzék, vagy legalább a szerző hozzájárulásával készüljön.

A *folyóiratcikkek alaki követelményeire* vonatkozó nemzetközi szabványajánlás javaslatával a Titkárság 1953 óta foglalkozik. A jelenlegi dokumentum szövegezését az 1956-ban Stuttgartban megtartott VI. teljes ülés tárgyalta, amelyen a VII. teljes ülés — a beérkezett észrevételek alapján — néhány módosítást eszközölt. A magyar delegáció igen aktívan vett részt az ajánlástervezet szövegezésében, és az előterjesztett módosító javaslatok vitájában. A javaslatok közül azt az angol indítványt, hogy a cikk címe mindig teljes alakjában szerepeljen, nem fogadta el a bizottság, hanem — némileg módosítva a magyar indítványt — úgy határozott, hogy az élőfejek kivételével mindenhol a teljes címet kell közölni. Magyar javaslatra tartotta fenn a munkabizottság, majd a teljes ülés is a cikk elején a szakjelzet feltüntetését ajánló intézkedést azzal, hogy az nem szükségképpen csak az ETO lehet, hanem más elterjedt szakrendszerek is alkalmazhatók. Megállapodás történt (bár ez mint magától értetődő, nem került be a szövegbe), hogy az ismétlődő bibliográfiai hivatkozásoknál használt rövidítések nemcsak latinul, hanem a cikk nyelvén is állhatnak. A cikkben használt különleges rövidítések tekintetében megoszlottak a vélemények, és így a végleges fogalmazás szerint a különleges rövidítés első említésekor csak annak teljes feloldását kívánják, de nem írják elő, hogy a rövidített (vagy a feloldott) forma kerüljön-e zárójelbe. A teljes ülésen a legnagyobb előrehaladást ebben a javaslatban sikerült elérni. A határozat szerint a titkárság az ajánlástervezetet az ISO tanácsa elé fogja terjeszteni, és azoknak a bizottságoknak szavazatát — köztük a magyarét is —, amelyek már előzőleg is pozitívan foglaltak állást a javaslat mellett, véglegesnek tekintik. Remény van tehát arra, hogy ez a magyar szempontból is igen fontos javaslat rövid időn belül jóváhagyásra kerül.

A vonatkozó magyar szabvány (*MSZ 3405 Folyóiratok fedőlapja, belső elrendezése*), ha nem is olyan részletesen szabályozza a folyóiratcikkekkel kapcsolatos előírásokat, lényegileg azonos a nemzetközi szabványajánlás tervezetével. Kívánatos volna, hogy a tudományos és tudományos jellegű ismeretterjesztő folyóiratok szerkesztői, szerzői a szabvány előírásait ismerjék, és lapjaink szerkesztésében azokat figyelembe vegyék, mert ezzel jelentősen megkönnyíthetik az egyes cikkek könyvtári és dokumentációs célokat szolgáló feldolgozását és külföldi használatát.

A *könyvek külső és belső elrendezésére* két javaslatot terjesztettek be. Az elsőt az indiai bizottság készítette, mégpedig egy Indiában már régebben elfogadott ideiglenes szabvány alapján, amely a könyvek ún. bevezető lapjaira vonatkozott. A másodikat a belga bizottság készítette. Ezek a javaslatok foglalkoznak a tudományos kiadványok

összes szabályozható részleteivel, amelyek az általános előírásokra, a címek elhelyezésére, a tördelésre, a kötésre stb. vonatkoznak. Ennek a két ajánlástervezetnek a tárgyalására a munkabizottság rendelkezésére álló utolsó tárgyalási nap végén kerülhetett csak sor. A magyar delegáció azt javasolta, már csak az idő rövidege miatt is, hogy a belga és a hindu javaslat egyesíttessék, ill. a tárgyalás alapja a teljesebb belga javaslat legyen, továbbá hogy a tárgyalás ezúttal csak a javaslat alapelveire és beosztására vonatkozzék. A munkabizottság e javaslat alapján elhatározta, hogy a belga dokumentum alapján megtárgyalja a legfontosabb elvi kérdéseket (beleértve az angol delegáció kívánságára az angol és francia szakkifejezések egyeztetését), továbbá hogy a hindu javaslatot a végleges ajánlástervezet kidolgozásakor figyelembe fogják venni. A végleges tervezet kidolgozásával a munkabizottság a belga delegációt bízta meg. Érdekes vita alakult ki egy terminológiai kérdés körül is. A lengyel delegáció felvetette, hogy mit kell pontosan a „lap”, ill. „oldal” kifejezésen érteni (feuille—page). A magyar delegáció emlékeztetett arra, hogy e szavak körül a megfelelő magyar szabványok készítésekor is hosszas vita folyt, amelyhez más szakmabeliek, pl. nyomdászok is hozzászóltak. A jelen esetben sem lehet csak könyvtárosok között eldönteni a kérdést. A munkabizottság úgy döntött, hogy a végleges fogalmazás előtt ebben a kérdésben más szakemberek véleményét is meghallgatják.

A könyvek külső és belső elrendezésére vonatkozó nemzetközi szabványosítási munka igen közelről érinti valamennyi ország tudományos és szakirodalmi könyvkiadását. Ma már rendkívül nagy fontosságot tulajdonítanak annak, hogy a könyv különböző részei — mint pl. a címlap, impresszum, kolofon, mutató stb. — egységes elvek szerint kerüljenek összeállításra. A világon mind több és több ország foglalja szabványba a könyvek szerkesztésére vonatkozó szabályokat, és nagy súlyt helyez azok betartására. E tekintetben élen járnak a szocialista országok, ahol már régóta szabványokban rögzítették legalább a címlapra és kolofonra vonatkozó előírásokat. Magyarországon is már 1952 óta szabvány írja elő a könyvek külső és belső elrendezésének szabályait (*MSZ 3402 Könyvek címlapja, belső elrendezése és kolofonja*).

A szakbizottságok jelentése a szeptember 17-én megtartott teljes ülés elé került, amelyen a fentieknek megfelelően elfogadták a munkabizottságok elnökeinek javaslatát, és megfogalmazták a határozatokat. A záróülésen tette szóvá a francia és a magyar delegáció, hogy nem került tárgyalásra a *folyóiratok címeinek rövidítésére* vonatkozó ISO ajánláshoz tett kiegészítő javaslat (*Noms génériques de périodiques*), amellyel a bizottság tagjai már sokat foglalkoztak. Az előkészítő tárgyalások eléggé előrehaladtak ahhoz, hogy e téren további eredményeket lehessen elérni. A teljes ülés határozata alapján a francia bizottság újabb dokumentumot fog készíteni, miután a kérdésben más delegációk szakértőként elismert tagjaival eszmecsere-t folytatott.

A holland titkárság részéről a delegációk legelőzékenyebb fogadtatásban részesültek. Az ülés színhelye az egykori királyi palota, jelenleg Institute of Social Studies egyik legszebb helyisége, az ún. indiai terem volt. A magyar delegáció is minden segítséget megkapott munkájához.

BARTA GÁBOR

Göttweig és Vorau magyar vonatkozású kéziratai. 1958 júliusában több napot töltöttem Göttweig és Vorau könyvtáraiban. Mindkét kolostor a középkorban magyar kapcsolatokat ápol: Göttweig Zalavárral állott kapcsolatban, míg Vorau Sopronnal. Göttweigben az 1860-as évek végén és 1881-ben járt már magyar kutató (RÓMER Flóris Ferenc: *Könyvtári búvárlataim Altenburgban és Göttweigben*. Nagy. Könyvszle. 1881. 99—116. l., valamint BARTALUS István *Jelentése felsőausztriai*

A göttweigi Corvina

kolostoroknak Magyarországot illető kézíratairól és nyomtatványairól a Magyar Akadémiához. Értekezések a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Széptudományi Oszt. Köréből. Pest 1870. XI. 1—46. l.), Vorau híres könyvtára azonban csak prospektusokból és útleírásokból volt korábban ismert.

Leírásom során Göttweig és Zalavár kapcsolataira nem térek ki, mert arról RÓMER Flóris főt idézett tanulmánya részletesen beszámol. Közlésemben csak azokat a kéziratokat sorolom el, melyek a két idézett jegyzékben nem szerepelnek, vagy leírásuk kiegészítésre szorul. (A jelzetek kettős számrendjében ez idő szerint a második érvényes : ezek rendjében sorakoznak a kéziratok.)

539/569 *In secundam secundae Angelici Doctoris Commentarius* traditus a Patre Petro PAZMAN . . . Septima die Novemb. 1603. Exceptus est a Georgio FALBIO O. S. B.
540/570 *Commentarius in tertiam partem D: Thoma Ecclesiae Sanctae Doctoris* Traditus a Patre Petro PAZMAN . . . 4 die Novembris post Christum natum 1605. Exceptus a F: Georgio FALBIO.

602/620 *Miscellanea historico-politica, imprimis Hungariae de annis 1606—1613.* Non nulla quoque 1522 et 1717.

Fontosabbak :

LAJOS király levele (autograf aláírással) 1522-ből MÁRIA királynőhöz ; FORGÁCH Zsigmond és DÓCZY András levele (1604) ; BOCSKAY István 1606. dec. 13-án kelt levele ; MÁTYÁS levelei 1606-ból ; *Pro Camerae Aulicae Cancellaria Sacrae Regiae Mattis 1609.* (Nyomtatvány MÁTYÁS sajátkezű aláírásával és a királyi pecséttel).

[Ezt a művet BARTALUS idézett dolgozata 19. lapján a részletes tartalmi ismertetés nélkül közli.]

742/728 *Történeti irások.*

Fol. 85—90 *Annales Ladislai regis* (1457) (Vide BONFINI fol. 492).

831/927 *Collectaneum*

Fol. 403—435. „Index Scriptorum in PARVA BIBLIOTHECA HUNGARIAE contentorum”.

834/930-931 *Deductio de metis Hungariae.* Scripsit 1754 Nov. 12. SCHEIB (Hofbibliothekar). [BARTALUSnál *i. m.* 23. l. közlése nem teljes].

608/985 *Register über das Königreich Ungarn durch Turkey bis nach Constantinopel.* — Inventiert durch Georg HASSENBAERT von Hasenburg. Anno 1676. (Városjegyzék történeti megjegyzésekkel).

446/555 *M. T. Ciceronis major* (CORVINA)

XV. századi pergamen kézirat, 95 fol., 8°. Humanista írás, rendkívül gondos munka. Az első oldal keret-illusztrációja alsó részéből a hollós címet csak a múlt században vakarhatták ki, mert WERL Vince 1843-ban készült kéziratos katalógusa szerint még ott szerepel. A 10. foliónál XIX. századi írással cédula található :

XV.

Ciceronis

Cato major, Lálius [!],

Paradoxa

stammt aus der

Bibliothek des

Matthius Corvinus

Tartalma :

fol. 1. M. T. CICERONIS *de Senectute* seu Cato major ad Atticum feliciter incipit.

fol. 33. *Laelius* aut de amicitia.

fol. 64. M. T. CICERONIS *Paradoxa ad Brutum.*

fol. 86. *Somnium Scipionis* c. VI. de Rep. Excertum.

Mellékletként közlöm a kódex első lapját, valamint egyik iniciáléját. [Megjegyzendő, hogy a kódexről tesz már említést BARTALUS is (*i. m.* 18. l.) és RÓMER is (*i. m.* 104. l.) egy-egy megjegyzés vagy egészen rövid áttekintés formájában.]

Ami Vorau középkori magyarországi — soproni — kapcsolataira vonatkozik, arról legjobban HÁZI Jenő *Sopron középkori egyháztörténete* (Sopron, 1939) c. műveből

tájékozódhatunk. A stájerországi vorauai prépostság és a soproni papi céh 1458-ban confederatio-ra lépett. Ennek eredményeként arról is tudunk, hogy az egyik soproni oltárigazgató: NEFF János, 1465-ben Vorauban tartózkodott.

Csak három kéziratról számolhatok be, melyeknek magyarországi vonatkozása kétségtelen:

Nr. 35. [*Collectio epistolarum*] *quarum plurimae sunt Aeneae Silvii [Piccolomini]*. XV. századi papírkódex (vázjegyei: Briquet 2449 és 2469), 1–253' fol., 22×15 cm, Possessor Vorau 1462.

A gyűjtemény 122. és 123. sorszáma alatt található HUNYADI JÁNOS és AENEAS SILVIUS levélváltása (fol. 174–178).

„Epistola querimonialis a Gubernatore Johanne de hunyad et proceribus hungariae ad papam (Eugenium IV.) contra . . . (regem Fridericum) . . . Datum in oppido feldwar die 17a octobris Anno etc. XLVI.”

Nr. 59. *Vetus testamentum* (Biblia).

XIII. század második fele, 2 hasábos, 1–304 fol., 18×12,5 cm.

Első lap alján bejegyzés (XV. századi): „Martini de Czepreggh Canonici Jauricensis”.

Nr. 354. (Colligatum).

Fol. 1–12' PAULUS (DE HUNGARIA): *Summa de poenitentia*.

XIII. század második fele. 22×15 cm.

„Incipit summa magistri Pauli predicatoris sancti Nycolai de penitentia . . .”

Más kéziratban magyar vonatkozást nem találtam. Fontos lenne még a könyvtár állományába tartozó 200 ősnymtatvány megtekintése is, de ez idő szerint nyilvánítás hiányában erre mód nem kínálkozik.

FALVY ZOLTÁN

Emlékezés Szabó Ervinre halálának 40. évfordulója alkalmából.

SZABÓ Ervint 40 esztendővel ezelőtt sok ezer ember kísérte utolsó útjára a Farkasréti temetőbe, s a tömegben csak egy kis csoportot alkottak hivatásbeli munkatársai, a könyvtárosok. A gyász messze túlterjedt a temető falain, gyárszirenák hangjával, másutt a percekre leállított gépek mellett néma csenddel búcsúztak harcostársai és barátai, a magyar munkások, ország- és világszerte fájlalták elvesztését a forradalmi szocialisták ezrei.

SZABÓ Ervin nevét ma mindenki ismeri hazánkban, aki régebben vagy napjainkban megismerkedett a szocializmussal, kapcsolatba került a kommunista párttal. A magyar könyvtárosok, kiknek lehetőségük van SZABÓ Ervin munkásságát és egyéniségét közelebbről, minden oldaláról megismerni, arra törekcszenek, hogy olvasóik százezrei, a magyar dolgozók közül azokkal is megismertessék, akik még nem tudják a megfelelő ismereteket társítani SZABÓ Ervin sokat emlegetett nevéhez. Nem kevesen vannak ilyenek. Feladatának érzi ezt a munkát elsősorban a nevével viselő Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a magyar könyvtárosok Szabó Ervin Köre. Tanítónk szellemében szerény, könyvtárosi munkát szeretnének vállalni: segíteni a politikusokat, történészeket, szociológusokat SZABÓ Ervin munkásságának felkutatásában, művei kiadásának előkészítésében. Szorgalmazni, hogy a magyar munkások, parasztok és haladó gondolkodású értelmiségiek minél helyesebben tudják elhelyezni SZABÓ Ervin alakját a magyar munkásmozgalom, tudomány és művelődéspolitikai történetében.

1957-ben születésének 80. évfordulója alkalmával kezdeményeztünk ünnepeket, 1958-ban pedig halálának 40. évfordulójára emlékeztünk. A szeptember 30-án rendezett megemlékezés első eseménye délelőtt volt a Farkasréti temetőben, SZABÓ Ervin sírjának megkoszorúzása a Magyar Szocialista Munkáspárt Budapesti Bizottsága rendezésében. FÖLDES László belügyminiszterhelyettes, a Központi Vezetőség tagja mondott rövid beszédet. Azt a gondolatot emelte ki, hogy „Szabó Ervin egy személy-

ben volt tudós és harcos agitátor. Egyéniségében a tudós és az agitátor tulajdonságai ötvöződtek. Életútját kora ifjúságától kezdve egészen haláláig a magyar dolgozó nép felemelkedéséért vívott harc jellemezte." „Bár a párt vezető szerepét és a tömegek forradalmi jelentőségét illetően voltak súlyos tévedései is, mind elméleti, mind gyakorlati munkássága hasznos volt az egész nemzetközi munkásmozgalom számára." A beszéd után koszorút helyezett el a síron az MSZMP Központi Vezetősége, a budapesti és több kerületi pártbizottság, a SzOT, a Nőtanács, a Művelődésügyi Minisztérium és a Fővárosi Tanács küldöttsége. Ezután a Szabó Ervin Kör és a budapesti tudományos könyvtárak koszorúit következtek, végül több gyár küldöttsége is koszorút helyezett el.

Délután a Városháza dísztermében volt ünnepség a Szabó Ervin Könyvtár rendezésében. SZAKASITS Árpád, az Újságírószövetség elnöke *Szabó Ervin, az ember*, HAÁSZ Árpád egyetemi tanár, rektor *Szabó Ervin, a tudós* és KÓHALMI Béla Kossuth-díjas egyetemi tanár *Szabó Ervin, a könyvtáros* címmel mondta el megemlékezését. Az évfordulóról nagyobb cikkekben megemlékeztek a napilapok és egy előadással a rádió is.

A könyvtárosok kis csoportja, mely negyven évvel ezelőtt néhány ezer emberrel osztotta meg gyászát SZABÓ ERVIN sírjánál és az országban, most magyar hazafiak millióival emlékezett mesterére. Szeretné ezt az emlékezést — évfordulókon kívül is — SZABÓ ERVIN egyéniségének és munkásságának általános ismeretévé, szeretetévé és tiszteletévé szélesíteni.

—T

Keleti klasszikusok kiadása. 25 nagy francia, olasz, német, spanyol, svájci, angol és amerikai kiadó képviselői gyűltek össze 1958 szeptemberének végén Párizsban az UNESCO székházában annak megtárgyalására, hogy a *Kelet és Nyugat közötti kulturális kapcsolatok fokozása* elnevezésű nagy UNESCO program keretében miként lehetne a keleti klasszikus műveket az európai olvasóközönséggel jobban megismertetni. A jelenlegi népszerű és olcsó gyűjteményes kiadások ugyanis igen kevés klasszikus keleti szerző művét közlik, és ezért új fordításokra vagy már elkészült, de túl drága kiadások olcsó formájú kibocsátására lenne szükség. Az UNESCO felkérte az illetékes nemzetközi szervezetek orientalistáit, hogy válogassák ki a népszerű kiadások szempontjából szóba jöhető és lefordítandó keleti klasszikus irodalmi alkotásokat. Némely esetben az is elegendő lesz, ha gyűjteményes sorozatokban egy-egy részt foglal el a keleti irodalom, vagy antológiákat jelentetnek meg. Mindehhez az UNESCO anyagi segítésére és közvetítő munkájára lesz szükség.

G. I.

A nemzetközi hírforgalom megkönnyítése. 1958 októberében a Nemzetközi Távközlési Unió az UNESCO támogatásával Genfben nemzetközi konferenciát rendezett, amelyen közel 100 résztvevő a nemzetközi hírek távirati és drótnélküli továbbításának jobb lebonyolítását beszélte meg. A tárgyalásokra 30 ország és az UNESCO nyújtott be javaslatokat. Ez utóbbiak a sajtóközlemények díjainak csökkentése és szélesebb körű állomáshálózat kiépítése útján a nemzetközi hírközlés szabadabb és gyorsabb forgalmát célozzák, főleg a fejletlenebb országokban. Az egyes országok javaslatai ugyancsak a sajtó és rádióközlemények díjainak csökkentésére és arra irányulnak, hogy az újságírók távirataikat a címmel fizetethessék meg. Számos további javaslat szolgálja azt a célt, hogy a gondolatok, hírek és közlemények akadálytalanul járassák be az egész világot.

G. I.

Szocialista országok közreműködése a Kelet–Nyugat programban. Mint ismeretes, az UNESCO 10 éves nagy programot hirdetett meg annak érdekében, hogy a Kelet és a Nyugat egymás kultúráját jobban ismerje és becsülje. E programba Magyarország és a szocialista országok is bekapcsolódtak. A Szovjetunió külön bizottságot állított fel a terv szovjet részének végrehajtására. Ebben fontos helyet foglal el az a törekvés, hogy az UNESCO tagállamai jobban ismerjék meg a Szovjetunió határain belül élő keleti népek kultúráját. Lengyelország több városában japán gyermekrajz-kiállítást rendeztek nagy sikerrel, majd az októberi Kelet–Nyugat Hét keretében bemutatták a *Keleti írás és könyv fejlődése* c. kiállítást. Ezen kívül számos előadás hangzott el az Ismeretterjesztő Társulat és a Lengyel Orientalisztikai Társaság rendezésében. Romániában az UNESCO Nemzeti Bizottsága irodalmi, zenei és színházi előadásokat rendez Kína és Japán irodalmának és művészetének megismerése céljából, és ez a sorozat az arab, hindu és perzsa költészet előadásaival fog folytatódni.

G. I.

Könyvtári és bibliográfiai UNESCO albizottság a Szovjetunióban. Az UNESCO könyvtári közlönyét (*UNESCO Bulletin for Libraries*) már 1957-től, a bibliográfiai közlönyt (*Bibliographical Newsletter*) pedig 1958 óta orosz nyelven is kiadják a Szovjetunióban. Az ezzel megbízott munkaközösség 1958 elején átalakult a Szovjetunió UNESCO Nemzeti Bizottsága Könyvtári és Bibliográfiai Albizottságává, amely megalakulása óta széleskörű munkásságot fejtett ki. A havonta tartott ülésekre meghívják a fontosabb könyvtárak képviselőit, és velük megbeszélik az UNESCO és a többi könyvtárügyi és dokumentációs nemzetközi szervezet (FID, IFLA, ISO) újabb eredményeit, meghallgatják a külföldi konferenciákról visszatérő szovjet delegátusok beszámolóit, és néha egy-egy fontosabb elvi kérdést is megvitatnak. Így például alapos vizsgálat tárgyává tették az ismeretek közlésének legújabb módszereiről és dokumentálásáról szóló COBLANS- és KYLE-féle tanulmányokat, megtették az első lépéseket a lyukkártyarendszer könyvtári alkalmazására stb. Az említett albizottság élénken érdeklődik a magyarországi UNESCO munka könyvtári vonatkozásai iránt és tapasztalat-cserét javasol.

G. I.